

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע י

פרשת שלח לך, תשס"ד
מספר 552מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

אורך שמותם של המרגלים*

בתחילת פרשת שלח לך מוזכרים שמות האנשים, "ראשי בני ישראל", ההולכים לתור את הארץ. על כך נאמר בבראשית רבה (פ"א-ג):

א"ר יוסי בר חנינא ארבע מידות נאמרו בשמות, יש ששמותם נאים ומעשיהם נאים, יש ששמותם כעורים ומעשיהם כעורים, יש ששמותיהן כעורים ומעשיהם נאים, ויש ששמותן נאים ומעשיהם כעורים וכו', שמותיהן כעורים ומעשיהן כעורים, אלו המרגלים וכו'.

בעל הטורים (במ' יג:טז) מוסיף גם שהגימטריא של "אלה שמות האנשים" היא "שמותיהם מכווערים". בקריאת שמותיהם של המרגלים בולטת העובדה ששמותיהם קצרים מאוד. להלן נבדוק את התייחסות חז"ל לעניין זה, והאם הדבר אכן נכון ומובהק מבחינה סטטיסטית.

הגמרא במסכת סוטה (לד, ע"ב) אומרת:

תניא, א"ר יצחק דבר זה מסורת בידנו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בידנו אלא אחד - סתור בן מיכאל. סתור - שסתר מעשיו של הקב"ה, מיכאל - שעשה עצמו מך (חלש), א"ר יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי, נחבי - שהחביא דבריו של הקב"ה, ופסי - שפסע על מדותיו של הקב"ה.

בעל התורה תמימה מוסיף:

דבר זה מרומז בפרשה כי עניין שמותם בא כפול: בפסוק ד' ואלה שמותם ובפסוק ט"ז ואלה שמות האנשים, ולשון זה בפעם השניה מיותר, וגם אינו מבואר המשך הלשון 'אלה שמות האנשים ויקרא משה להושע בן נון יהושע'. ולכן י"ל הכוונה 'אלה שמות האנשים', ששם גרם להם לעשות מעשיהם הרעים בהוצאת דבה וכו'.

אין להבין את "שם גרם להם", שבגלל השם הם נעשו רשעים. הדבר היה סותר את עקרון הבחירה החופשית, אלא שנקראו כך על שם סופם. נדגיש שלפי רוב הפירושים, אותם מרגלים היו צדיקים לפני שנשלחו, כפי שמרומז בכינויים "אנשים" בתחילת הפרשה.

במקורות אחרים, נמצא הסברים לשמות נוספים. נביא אחדים מהם:

- **שמוע בן זכור** - לעולם יבדוק אדם בשמות לקרוא לבנו הראוי להיות צדיק, כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע, כמו שמצינו במרגלים; שמוע בן זכור - על שלא שמע בדברי המקום, וכאלו שאל בזכורו (תנחומא האזינו ז).
- **שפט בן חורי** - על שלא שפט את יצרו, ונעשה חורי מן הארץ (תנחומא האזינו ז).
- **כלב בן יפנה** - וכלב בן חצרון הוליד את עזובה וגו' (דהי"א ב:יח), בן חצרון, בן יפנה הוא, בן שפנה מעצת מרגלים (תירוצא הוא מתוך, לעולם בן חצרון הוא, ולמה נקרא שמו כלב בן יפנה על שם מעשיו, סוטה יא, ע"ב).
- **יגאל בן יוסף** - על שהוציא דיבה על הארץ, לכך נאסף בלא עתו (תנחומא האזינו ז).
- **פלטי בן רפוא** - פלט עמו ממעשים טובים ורפו ידיו שהרי מת (שם).
- **גדיאל בן סודי** - דבר דברים קשין כגידין (שם).
- **גדי בן סוסי** - הטיח דברים כלפי מעלה, והעלה סיסיא (דופי) (שם).
- **עמיאל בן גמלי** - העמה כחו (החליש כחו של הקב"ה), על שאמר כי חזק הוא ממנו (להלן פס' לא), וגמל עצמו שלא נכנס לארץ ישראל (שם).

* המאמר מוקדש לכבוד בני בר-המצוה, עילאי ראובן.

- **סתור בן מיכאל** - על שהיה בלבו לסתור מה שכתוב מי הוא כא-ל ה', ואומר (דב' לג:כו) 'אין כא-ל ישרון' (שם).
- **נחבי בן ופסי** - החביא האמת ופסה האמונה מפיו כמו (תה' יב:ב) 'פסו אמונים מבני אדם' (שם).
- **גאואל בן מכי** - על שגאה לומר דברים אשר לא כן על הקב"ה, לפיכך על כן נעשה מך.

בהשוואה לשמות הנשיאים של פרשת במדבר, בולטת העובדה כי ברוב שמות המרגלים חסר כינוי של אחד משמות הקב"ה. אצל הושע בן נון בא דבר זה על תיקונו בהוספת אות לשמו:

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג:טז). על כך נאמר במכילתא (יתרו מס' דעמלק פ"א):

'וישמע יתרו' (שמ' יח:א), מתחילה לא היו קוראין לו אלא יתר שנאמר (שם ד:יח) 'וילך משה וישב אל יתר חתנו', וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת וכו', וכן אתה מוצא ביהושע שמתחילה היו קוראין אותו הושע, וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת ונקרא יהושע.

אמר רבי שמעון בן יוחאי יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקב"ה, אמר לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משרה הצדקת, א"ל הקב"ה לשעבר היית משמה של נקבה ובסופן של אותיות, עכשיו אני נותן בשמו של זכר ובראשן של אותיות (בראשית רבה פמ"ז-א).

מה ראה משה להוסיף על שמו של יהושע יו"ד, אלא כלב נטל שכרו מן הארץ שנאמר (יהו' יד:ט) 'אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה לנחלה ולבניך עד עולם', ויהושע נטל שכר עשרה אנשים של מרגלים שנתוסף בו יו"ד יתיר, יו"ד עשרה ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר רבה פט"ז-ט).

כל העולה לגדולה מוסיפין על שמו שנאמר (בר' יז:ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם ואומר 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע' (משנת רבי אליעזר פט"ז עמ' 304).

'ויקם משה ויהושע משרתו' (שמ' כד:יג) עדיין לא היה שמו יהושע עד שנה שניה שנשתלחו המרגלים שנאמר 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', אלא שכתבו על שום שנהיה, וכן 'ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים' (שמ' יז:ט) נקרא על שם העתיד להיות, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה (לקח טוב שמות פס"ד-י"ג).

נשווה עתה את אורך שמותיהם (מספר האותיות בשם) של התרים את הארץ עם אורך שמות הנשיאים המוזכרים בתחילת ספר במדבר:

שמות הנשיאים	מס' אותיות	שמות אבות הנשיאים	מס' אותיות	שמות המרגלים	מס' אותיות	שמות אבות המרגלים	מס' אותיות
אליצור	6	שדיאור	6	שמוע	4	זכור	4
שלמיאל	6	צורישדי	7	שפט	3	חורי	4
נחשון	5	עמינדב	6	כלב	3	יפנה	4
נתנאל	5	צוער	4	יגאל	4	יוסף	4
אליאב	5	חלן	3	הושע	4	נון	3
אלישמע	6	עמיהוד	6	פלטי	4	רפוא	4
גמליאל	6	פרהצור	6	גדיאל	5	סודי	4
אבידן	5	גדעני	5	גדי	3	סוסי	4
אחיעזר	6	עמישדי	6	עמיאל	5	גמלי	4
פגעיאל	6	עכרן	4	סתור	4	מיכאל	5
אליסף	5	דעואל	5	נחבי	4	ופסי	4
אחירע	5	עינן	4	גאואל	5	מכי	3
ממוצע (אותיות בשם)	5.5	5.17	4	3.92			
שונות	0.25	1.3	0.5	0.24			

ממוצעי אורך השמות חושבו לפי הנוסחה: $\bar{x} = \frac{1}{12} \sum_{i=1}^{12} x_i$ ואילו שונות אורכי השמות חושבו לפי הנוסחה:

$$\frac{1}{12} \sum_{i=1}^{12} (x_i - \bar{x})^2$$

מבחן F להשוואת בין שונות מראה שאין מובהקות להבדל, כלומר אין שינוי משמעותי בין ארבע השונות שחישבנו.

נבדוק עתה את הממוצעים של אורכי השמות. לפישוט העניין נתייחס רק לשמות של האנשים עצמם ולא של אביהם. כלומר, נשווה בין אורך שמותיהם של הנשיאים (במ' א, וכן פרק ז) לבין אורך שמותיהם של האנשים התרים את הארץ (במ' יב). המבחן הסטטיסטי שיש להשתמש בו הוא מבחן t המשווה בין ממוצעים של שתי אוכלוסיות. הנוסחה היא:

$$t = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{\frac{\sum (xi - \bar{x})^2 + \sum (yi - \bar{y})^2}{n + m - 2} \left(\frac{1}{n} + \frac{1}{m} \right)}}$$

אצלנו, $\bar{x} = 5.5$, $\bar{y} = 4$ ו- $n = m = 12$ שהוא גודל המדגם בכל אוכלוסיה. לאחר חישוב מתקבל $t = 5.75$.

עיון בטבלה של התפלגות $t(22)$ נותן את הערך 3.792 ברמת מובהקות של 0.9995. היות שקיבלנו ערך גבוה מזה, אפשר להסיק בביטחון של 99.99% כי השמות של האוכלוסיה הראשונה (הנשיאים) ארוכים יותר מאשר השמות של האוכלוסיה השנייה (האנשים התרים את הארץ). כלומר, אין זה מקרה ששמות הנשיאים ארוכים יותר, אלא שיש סיבה או כוונה בדבר.

לחז"ל היה אפוא על מה להסתמך כאשר שמו לב לשמות המשונים של המרגלים.

אם היינו מביאים בחשבון גם את שמות האבות, היינו מקבלים את אותה המובהקות: השמות של הנשיאים ואבותיהם ארוכים יותר מאשר השמות של המרגלים ואבותיהם. ועוד הערה סטטיסטית אחרונה: אם ננסה להשוות את אורכי השמות של האבות לעומת הבנים, נקבל אורכים שווים בממוצע. אולי יש נטייה לאב לתת לבנו שם באורך הדומה לשמו שלו.

לסיכום, מדרשי חז"ל והבדיקה הסטטיסטית מצביעים יחדיו, באופן המובהק ביותר, על העובדה שבשמות המרגלים חסרות אותיות, אחת או שתיים, המייצגות בדרך כלל כינוי של הקב"ה. בזה מאופיינים השמות כשמות פשוטים, לא "תיאופורים".

לא טיפלנו כאן במנהג של שינוי שם או הוספת שם לחולה. נזכיר רק את המנהג שהיה בק"ק וורמיישא בימי הביניים, לקבוע על פי הגורל את השם החדש שיינתן לחולה שנשקפת לו סכנה. שמש בית הכנסת היה מגיש תנ"ך לנער בר מצווה, הנער היה פותח עמוד כלשהוא באופן מקרי ומראהו לשמש. השם הראשון של זכר או נקבה (לפי מינו של החולה) הנמצא באותו עמוד, נקבע כשמו של החולה בברכת "מי שברך" לחולה שאמר הרב. מנהג זה מבטא את התפיסה שמה שיצא בגורל הוא דברה של ההשגחה העליונה.

כל אדם קיבל שם מהוריו, ויש לו בחירה חופשית ללכת עם שמו ועם אישיותו למקום שהוא חפץ. רק למפרע מוצאים חז"ל בשמו של אדם את מהות דרכו.

פרופ' עלי מרצבך

המחלקה למתמטיקה וסטטיסטיקה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע